

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

262

Efektywność – konceptualizacja i uwarunkowania

Redaktorzy naukowi

Tadeusz Dudycz

Grażyna Osbert-Pociecha

Bogumiła Brycz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Wojciech Dyduch, Aldona Frączkiewicz-Wronka,
Dagmara Lewicka, Gabriel Łasiński, Elżbieta Mączyńska,
Krystyna Poznańska, Maria Sierpińska, Elżbieta Skrzypek,
Henryk Sobolewski, Agnieszka Sopińska, Grzegorz Urbanek

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-254-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Piotr Bartkowiak, Przemysław Niewiadomski: Efektywne zarządzanie firmą rodzinną – kompetencyjne wyzwania sukcesji.....	11
Tomasz Bieliński: Polityka państw w zakresie preferowanych kierunków studiów a wspieranie innowacyjności gospodarki	25
Agnieszka Bukowska-Piestrzyńska: System obsługi klienta jako czynnik konkurencyjności (na przykładzie gabinetu stomatologicznego).....	35
Piotr Chojnacki: Problemy zrównoważonego rozwoju w Polsce w kontekście efektywnego wykorzystania zasobów	53
Filip Chybalski: Problem racjonalności w decyzjach emerytalnych. Rozważania teoretyczne.....	64
Agnieszka Dejnaka: Innovative methods of brand creation on the market and their effectiveness	76
Wojciech Dyduch: Współczesne dylematy zarządzania pomiarem efektywności organizacyjnej	86
Adam Dzikowski: Metody jakościowe w zarządzaniu wiedzą i ocenie kapitału intelektualnego.....	96
Bartłomiej J. Gabryś: Metodyka pomiaru efektywności przedsiębiorczych organizacji: wprowadzenie do problematyki.....	110
Katarzyna Gajek, Wojciech Idzikowski: Koncepcja kompleksowej oferty szkoleniowej doskonalenia kapitału intelektualnego w organizacji	118
Beata Glinkowska: Kompetencje pracownika a efektywność organizacji	126
Barbara Kamińska: Uwarunkowania zarządzania wiedzą w małych i średnich przedsiębiorstwach.....	134
Alicja Karaś-Doniec: Efekty działalności podmiotów sztuk scenicznych w gospodarce lokalnej. Ujęcie ekonomiczne i organizacyjne	148
Janusz Kornecki: Efektywność usługi proinnowacyjnej realizowanej w ramach projektu systemowego Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości	166
Magdalena Kozera: Kapitał intelektualny w rolnictwie – zrozumieć, zmierzyć, zastosować	177
Grażyna Kozuń-Cieślak: Efektywność wydatków publicznych na ochronę zdrowia w krajach Unii Europejskiej	188
Stanisław Lewiński vel Iwański, Monika Kotowska: Wspólny rynek europejski a możliwości rozwojowe polskich przedsiębiorstw	202
Gabriel Łasiński, Piotr Głowicki: Uwarunkowania metodyczno-organizacyjne pracy grupowej w przedsiębiorstwach.....	211

Magdalena Majowska: W kierunku maksymalizacji efektywności organizacji – perspektywa uniwersalistyczna, sytuacyjna i instytucjonalna.....	221
Anna Matras-Bolibok: Efektywność współpracy przedsiębiorstw w zakresie działalności innowacyjnej.....	232
Aneta Michalak: Efektywność jako kryterium wyboru modeli finansowania inwestycji rozwojowych w górnictwie	241
Adam Nalepka: Efekty gospodarowania gminnym zasobem nieruchomości i możliwości ich powiększenia	261
Grażyna Osbert-Pociecha: Ograniczanie złożoności jako uwarunkowanie osiągnięcia efektywności organizacji	277
Marzena Papiernik-Wojdera: Koncepcja zrównoważonego wzrostu a zarządzanie efektywnością przedsiębiorstwa.....	293
Witold Rekuć, Leopold Szczurowski: Elastyczność procesów biznesowych jako czynnik zdolności adaptacyjnych organizacji.....	305
Elżbieta Skrzypek: Efektywność ekonomiczna jako ważny czynnik sukcesu organizacji.....	313
Halina Sobocka-Szczapa: Efektywność aktywnych programów rynku pracy	326
Henryk Sobolewski: Wybrane aspekty strukturalne alokacji własności prywatyzowanych przedsiębiorstw	341
Janusz Strużyna: Efektywność ewoluującej organizacji.....	356
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz: Bilans wartości niematerialnych jako narzędzie pomiaru, raportowania i doskonalenia kapitału intelektualnego w organizacji opartej na wiedzy	366
Leopold Szczurowski, Witold Rekuć: Aspekty efektywności systemu ocen działalności naukowej jednostki podstawowej szkoły wyższej.....	388
Ewa Szkic-Czech: Outsourcing informacji społeczno-gospodarczej uwarunkowaniem skuteczności procesów biznesowych	401
Aldona Uziębło: Efektywność funkcjonowania organizacji <i>non profit</i> na przykładzie Fundacji Hospicyjnej. Studium przypadku	416
Krzysztof Zymonik: Efektywność działań w zakresie odpowiedzialności za bezpieczeństwo produktu.....	432
Zofia Zymonik: Koszty jakości jako miara efektywności działań w przedsiębiorstwie	440
Beata Zyznarska-Dworczak: Możliwości wykorzystania benchmarkingu do obiektywnej oceny efektywności procesów i przedsięwzięć rozwojowych w działalności gospodarczej	448

Summaries

Piotr Bartkowiak, Przemysław Niewiadomski: Effective management of family business – competence challenges of succession.....	24
Tomasz Bieliński: Educational policy regarding preferred fields of tertiary education and its impact on the most innovative sectors of economy.....	34
Agnieszka Bukowska-Piestrzyńska: The customer service system as a competitive factor (on the example of a dentist's surgery).....	52
Piotr Chojnacki: Problems of sustainable development in Poland in the context of resources effective using	63
Filip Chybalski: Rationality in pension decisions. Some theoretical considerations.....	75
Agnieszka Dejnaka: Innowacyjne metody kreowania marki na rynku a ich efektywność	85
Wojciech Dyduch: Contemporary dilemmas in the management of organizational performance measurement.....	95
Adam Dzikowski: Qualitative methods in knowledge management and intellectual capital assessment	109
Bartłomiej J. Gabryś: Methodology of performance measurement in entrepreneurial organizations: introduction.....	117
Katarzyna Gajek, Wojciech Idzikowski: Company University – conception of complex training offer of intellectual capital improvement in contemporary organisation	125
Beata Glinkowska: Employee competencies and organizational effectiveness	133
Barbara Kamińska: Determinants of knowledge management in small and medium-sized enterprises	147
Alicja Karaś-Doniec: Effects of activity of performing arts in local economy. Organizational and economic aspects.....	165
Janusz Kornecki: Effectiveness of pro-innovation services provided within the systemic project carried out by the Polish Agency for Enterprise Development	176
Magdalena Kozera: Intellectual capital in agriculture – to understand, measure and use	187
Grażyna Kozuń-Cieślak: Efficiency of public expenditure on health care in the European Union countries	201
Stanisław Lewiński vel Iwański, Monika Kotowska: Single European Market and Polish business development opportunities	210
Gabriel Łasiński, Piotr Głowicki: Methodological and organizational aspects of group work in organizations.....	220
Magdalena Majowska: Towards maximizing the effectiveness of the organization – universalistic, contingency and institutional perspective	231

Anna Matras-Bolibok: Effectiveness of collaboration of enterprises in the range of innovation activity	240
Aneta Michalak: Effectiveness as a criterion of choosing financing models of development investment in mining	260
Adam Nalepka: Results of community real estate management and opportunities of their increase	276
Grażyna Osbert-Pociecha: Limitation of complexity as condition of firm's efficiency	292
Marzena Papiernik-Wojdera: The concept of sustainable growth and enterprises efficiency management	304
Witold Rekuć, Leopold Szczurowski: Business process flexibility as an organization adaptability factor	312
Elżbieta Skrzypek: Role of economic efficiency in shaping business success	325
Halina Sobocka-Szczapa: Efficiency of active labor market programs	340
Henryk Sobolewski: Selected structural aspects of ownership allocation in companies undergoing privatisation	355
Janusz Strużyna: Effectiveness of evolving organization	365
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz: The Intellectual Capital Statement as a tool for measuring, reporting and improving of intellectual capital in a knowledge-based organization	387
Leopold Szczurowski, Witold Rekuć: Efficiency aspects of the scientific activity evaluation system of the university organizational unit	400
Ewa Szkic-Czech: Outsourcing of socio-economic information as a factor affecting the efficiency of business processes	415
Aldona Uziębło: Effectiveness of functioning of non-profit organization on the example of the Hospice Foundation. Case study	431
Krzysztof Zymonik: Effectiveness of actions in terms of product safety liability	439
Zofia Zymonik: Quality costs as measure of effectiveness of actions in enterprise	447
Beata Zyznarska-Dworczak: Possibilities of benchmarking using for the objective evaluation of the effectiveness of processes and projects in business	455

Henryk Sobolewski

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

WYBRANE ASPEKTY STRUKTURALNE ALOKACJI WŁASNOŚCI PRYWATYZOWANYCH PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie: W wyniku transformacji gospodarczej niezwykle dynamicznie rozwinęły się stosunki własnościowe w przedsiębiorstwach. Najbardziej powszechną definicją prywatyzacji jest zmiana form własności przedsiębiorstwa (lub jego części) z publicznej na prywatną. Cechą polskiego modelu prywatyzacji jest wielość metod. Wśród tych metod uruchomiono jednocześnie różnorodność form i trybów zbywania udziałów i akcji. Z badań wynika, że w przypadku metody prywatyzacji pośredniej największym powodzeniem cieszył się tryb „zaproszenie do rokowań” przy znacznym udziale inwestora zagranicznego. Jeśli chodzi o metodę prywatyzacji bezpośredniej, zdecydowanie królował tryb „oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania”.

Słowa kluczowe: prywatyzacja, tryby zbywania udziałów i akcji.

1. Wstęp

Procesy przekształceń własnościowych uruchomione przez transformację gospodarczą stały się ważnym obszarem badań wielu naukowców o różnych profesjach. W polskim piśmiennictwie naukowym jest wiele opracowań obejmujących różne okresy przekształceń własnościowych (w tym miejscu przywołamy tylko niektóre, np.: *Przekształcenia własnościowe w Polsce (1990–1997)*, redakcja naukowa A. Noga; B. Błaszczyk, *Prywatyzacja w Polsce po sześciu latach*; S.T. Surdykowska, *Prywatyzacja*; M. Bałtowski, *Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Przebieg i ocena*; A. Wojtyła, *Transformacja własnościowa w krajach tworzących gospodarkę rynkową*), jednocześnie zawierających poważną analizę naukową, dotyczącą powiązania procesów prywatyzacyjnych z teoriami ekonomicznymi, które wyjaśniają uruchomienie tych procesów. Procesy te obrazują zmiany struktury własnościowej całej gospodarki i jej podstawowych elementów. Wzajemna konkurencyjność elementów składowych gospodarki powoduje występowanie pewnych różnic (dystansu) w pozycji i zachowaniach poszczególnych jej elementów, na przykład regionów, gałęzi, branż czy przedsiębiorstw. Transformacja gospodarcza dała więc istotny impuls do rozległych i różnorodnych zmian w strukturze gospodarki narodowej. Stała się zara-

zem wyodrębnioną dziedziną wiedzy ekonomicznej, wyraźnie odróżniającą się od klasycznego podziału na makroekonomię i mikroekonomię (w nauce światowej najczęściej wszystkie te dziedziny, przy tego typu badaniach, traktowane są łącznie).

Należy również mieć na uwadze, że okres transformacji ma się ku końcowi i zaczyna się okres „normalnej” ekonomii. O zjawiskach występujących w gospodarce można już śmiało mówić „w wyniku transformacji” lub „poprzez proces transformacji”, mimo że wiele obszarów związanych z przekształceniami własnościowymi nie zostało jeszcze do końca zbadanych, na przykład szereg zjawisk związanych z reprivatyzacją.

W wyniku transformacji gospodarczej niezwykle dynamicznie rozwinęły się stosunki własnościowe w podstawowych podmiotach gospodarczych. Jak wiemy, istotą prywatyzacji, niezależnie od jej wcześniejszych etapów, jest sprzedaż akcji i udziałów prywatyzowanych przedsiębiorstw. Cechą polskiego modelu prywatyzacji jest wielość metod. Wśród tych metod uruchomiono jednocześnie różnorodność form i trybów zbywania udziałów i akcji.

Celem niniejszego artykułu była analiza form i trybów zbywania akcji lub udziałów skomercjalizowanych przedsiębiorstw państwowych metodą pośrednią i metodą bezpośrednią. Jednocześnie podjęto próbę wyjaśnienia, dlaczego w pierwszej dekadzie większe zainteresowanie objęciem akcji, przy prywatyzacji pośredniej, wykazywał inwestor strategiczny, w tym krajowy i zagraniczny, oraz dlaczego zdecydowaną przewagę miał sposób „zaproszenia do rokowań”. Celem wspomnianych badań była również ocena znaczenia trybu objęcia akcji lub udziałów przez spółki pracownicze przy zastosowaniu procedury prywatyzacji bezpośredniej.

W pierwszej kolejności w ogólnym zarysie oceniono zmiany, jakie zaszły w strukturze własnościowej przedsiębiorstw, a następnie zbadano, który tryb zbywania udziałów i akcji był najczęściej stosowany w metodzie prywatyzacji pośredniej i bezpośredniej. Badaniem objęto lata 1990-2010.

2. Prywatyzacja czynnikiem przekształceń w strukturze własnościowej przedsiębiorstw

Zmiany w strukturze własnościowej są następstwem redukcji sektora państwowego, co zwiększyło udział kapitału prywatnego we własności przedsiębiorstw. Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych, która miała miejsce w latach 70. i 80. na świecie, a w Polsce z dużym natężeniem w latach 90. poprzedniego stulecia, uważana jest również za jeden z najważniejszych czynników przekształceń w strukturze materialno-rzeczowej całej gospodarki. Prywatyzacja stwarza bowiem przedsiębiorstwom nowe warunki rozwoju dzięki wyborowi strategicznych inwestorów wewnętrznych lub zagranicznych, a następnie podpisaniu z nimi określonych zobowiązań rozwojowych. Wydaje się, że prywatyzacja jest o wiele bardziej znaczącym czynnikiem zmian strukturalnych w rozwoju przedsiębiorstw niż tzw. klasyczne czynniki, takie jak ulgi podatkowe, cła czy gwarancje kredytowe.

Prywatyzacja w rozwoju przedsiębiorstwa jest zaliczana do czynników wewnętrznych, gdyż na wejściu tego procesu bezpośredni wpływ mają organa decyzyjne przedsiębiorstwa państwowego. Dopiero na dalsze przekształcenia własnościowe ma wpływ właściciel, a więc można przyjąć, że jest to czynnik zewnętrzny. Klasycznym czynnikiem pobudzającym rozwój przedsiębiorstwa w krótkim okresie jest wzrost popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego. Jeśli przyjmiemy, że prywatyzacja przedsiębiorstwa państwowego poprzez nowy kapitał zwiększa popyt inwestycyjny, to można ją zaliczyć do czynników krótkookresowych. Jeśli natomiast przyjmujemy, że jest to proces przemian własnościowych, obejmujący zarówno zmiany ilościowe dotyczące rozmiarów funkcjonującego kapitału, wzrostu produkcji, zatrudnienia i innych wielkości ekonomicznych, jak i towarzyszące im zmiany o charakterze jakościowym, to proces ten zaliczymy do czynników długookresowych.

Rozwój przedsiębiorstwa jest to proces pożądaný, zarówno przez właściciela, jak i przez zatrudnionych tam pracowników. Właściciele przez rozwój przedsiębiorstwa chcą osiągnąć zwiększenia jego wartości i większy udział w jego zyskach, natomiast pracownicy, chcą przede wszystkim trwania przedsiębiorstwa, czyli pewności pracy w dłuższym horyzoncie czasowym i godziwego wynagrodzenia w krótkim czasie. Dlatego też od przedsiębiorstwa, którego proces rozwoju jest niezwykle złożony i prowadzi do zmian poziomu i struktury jego elementów składowych, wymaga się działania w takim kierunku, by zapewniało ono coraz większe korzyści właścicielom i pracę jego pracownikom. Prywatyzacja przedsiębiorstwa państwowego powoduje powstanie nowego podmiotu i właściciela, któremu bezpośrednio zależy na jego rozwoju, a pracownikom odbiera pewność stałej pracy – niezależnie od ich zaangażowania i wydajności. Tak więc rozwój przedsiębiorstwa prywatnego, niezależnie od klasycznych czynników, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych, zależy obecnie również od woli właścicieli (czynnik kapitałowy), to znaczy od tego, ile pozostawią zysku w przedsiębiorstwie, oraz kwalifikacji pracowników (czynnik intelektualny¹).

W przeprowadzonej analizie porównawczej dotychczasowego przebiegu prywatyzacji występuje dość duża zgodność opinii co do tego, że po pierwszych trzech latach szybkiego jej przebiegu cechowała się ona niskim tempem lub, jak kto woli, istotnym spowolnieniem². Należy się więc zastanowić, jak ten fakt interpretować. Wyróżniającą cechą tych pierwszych trzech lat jest to, że państwo powinno przyczynić się do tworzenia i podtrzymywania instytucji charakterystycznych dla rynku, natomiast nie powinno ingerować w aspekty strukturalne alokacji własności. Również klimat, jaki wprowadziła transformacja ustrojowa co do praw własności, spo-

¹ Rozwój wsparty wiedzą (GOW) to taki, którego wiedza jest tworzona, przyswajana, przekazywana i wykorzystywana bardziej efektywnie przez przedsiębiorstwa i społeczeństwa. Strategią, która ma doprowadzić kraje Unii Europejskiej do gospodarki opartej na wiedzy, jest strategia lizbońska. Jej podstawowy cel odnośnie do budowania GOW to zwiększenie innowacyjności europejskiej gospodarki.

² Szerzej na ten temat piszą: [Bałtowski 1998; Bałtowski, Miszewski 2006]; Sobolewski 2011; Surdykowska 1996].

wodował istotne przewartościowania rzeczywistych celów przedsiębiorstw, zmianom uległy zakresy aspiracji uczestników tych organizacji, a także kierunek i poziom konfliktu wewnątrz firm. Zmiana paradygmatów w działalności przedsiębiorstw była odbiciem, z jednej strony, poziomu udziału sfery prywatnej w gospodarce narodowej, a z drugiej – tempa i sposobu przekształceń własnościowych. Przewartościowania, jakie nastąpiły co do tempa prywatyzacji, w okresie późniejszym wynikały z tzw. teorii gospodarki regulowanej, wskazującej z kolei na niedoskonałości działania mechanizmu rynkowego i podkreślającej pozytywną rolę państwa w przeciężaniu tych niedoskonałości. Lansowana była w owym czasie tzw. trzecia droga ustrojowa, która może łączyć zalety modelu neoliberalnego z interwencjonizmem państwowym (socjalistycznymi cechami ustrojowymi). Zwróciła na to uwagę A. Kamela-Sowińska [2005], pisząc: „błędy w polityce ustrojowej prowadzą oczywiście do nadmiernej aktywizacji państwa w zakresie kształtowania procesów gospodarczych w nadziei, że można te błędy naprawić półśrodkami”. Wzrost znaczenia takiego rozumowania przypomina znaną koncepcję selektywnego rozwoju. Istotną cechą tej grupy poglądów ekonomicznych jest relatywnie najsilniejsze zakwestionowanie możliwości mechanizmu rynkowego do kształtowania rozwoju gospodarczego w długim okresie. Doktryny selektywnego rozwoju wychodzą z założenia, że instytucje państwowe są odpowiedzialne za regulacje dostosowań i przekształceń strukturalnych. Państwo powinno określić preferowane kierunki zmian przekształceń struktur gospodarczych, a następnie poprzez odpowiedni dobór narzędzi polityki ekonomicznej zapewnić realizację ustalonego kierunku zmian strukturalnych.

Zdaniem jednak części ekonomistów przykład Polski dowodzi, że restrukturyzacja własnościowa gospodarki i przedsiębiorstw może dokonywać się nawet przy wolnym tempie prywatyzacji. W myśl tego rozumowania liberalizacja działalności gospodarczej, ostre ograniczenia budżetowe i stabilna polityka makroekonomiczna mogą wywołać lukę, którą szybko zapełnią nowo powstające prywatne przedsiębiorstwa, niezależnie od powolnej prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych³. Można więc stwierdzić, że ani teoria, ani praktyka nie rozstrzygnęła do końca dylematu: powoli czy szybko zmieniać struktury własnościowe, mechanizm rynkowy czy interwencjonizm państwowy w sterowaniu rozwojem przemian struktur gospodarczych. Argumentom na rzecz większej liczby symptomów gospodarki rynkowej przeciwstawiane są nie mniej ważne argumenty przemawiające za wzrostem ekonomicznej roli państwa. Można jednak przyjąć, że tak długo, jak będą utrzymywać się zakłócenia i perturbacje w rozwoju gospodarczym, będzie miejsce zarówno dla mechanizmu rynkowego, jak i interwencjonizmu państwowego w łagodzeniu i ograniczaniu negatywnych czynników rozwoju gospodarczego, szczególnie w okresach spowolnienia gospodarczego czy wręcz w okresach kryzysowych. Ten spór może tylko rozstrzygnąć praktyka gospodarcza na zasadzie kompromisu: tyle wolnego rynku, ile możliwe, i tyle interwencjonizmu państwowego, ile konieczne.

³ W roku 2010 liczba podmiotów ogółem wynosiła 3 909 802 [Mały Rocznik Statystyczny Polski 2011, s. 496].

Nie wdając się jednak w spory metodologiczne, można stwierdzić, że tak sformułowane rozstrzygnięcie kładzie przede wszystkim nacisk na strukturalny wymiar procesu zmian własnościowych, umożliwiając tym samym tworzenie stabilnych struktur prorynkowych.

3. Analiza obejmowania akcji lub udziałów skomercjalizowanych przedsiębiorstw metodą pośrednią

Cechą polskiego modelu prywatyzacji jest wielość metod⁴. Wśród tych metod uruchomiono jednocześnie różnorodność form i trybów zbywania udziałów i akcji. W metodzie komercjalizacji w jej drugim etapie następuje zbycie akcji lub udziałów poprzez: zbywanie należących do Skarbu Państwa akcji/udziałów w trybie prywatyzacji pośredniej, zamianę wierzytelności na akcje/udziały w ramach BPU, obejmowanie akcji w podwyższonym kapitale zakładowym jednoosobowych spółek Skarbu Państwa powstałych w wyniku komercjalizacji przez podmioty inne niż Skarb Państwa lub inne niż państwowe osoby prawne, nieodpłatne zbycie akcji/udziałów na rzecz jednostki samorządu terytorialnego lub związku jednostek samorządu terytorialnego, komercjalizację z konwersją wierzytelności na podstawie przepisów ustawy o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji oraz inny tryb za zgodą Rady Ministrów.

Sposoby udostępniania akcji lub udziałów w drugim etapie prywatyzacji metodą komercjalizacji przedstawiono w tabeli 1.

Z danych tabeli 1 wynika, że według stanu na koniec 2010 r. skomercjalizowane były 1743 przedsiębiorstwa państwowe, w wyniku czego udostępniono pierwszy pakiet akcji lub udziałów w 1178 jednoosobowych spółkach Skarbu Państwa na podstawie: prywatyzacji pośredniej w 455 spółkach, wniesienia akcji/udziałów do NFI w 512 spółkach, zamiany wierzytelności na akcje/udziały w ramach BPU w 127 spółkach, objęcia akcji w podwyższonym kapitale zakładowym jsSP przez podmioty inne niż Skarb Państwa i państwowe osoby prawne w 9 spółkach, nieodpłatnego zbycia akcji na rzecz jednostek samorządu terytorialnego w 47 spółkach oraz w innym trybie (np. komercjalizacja z konwersją wierzytelności) w 28 spółkach.

Należy dodać, że Skarb Państwa może ostatecznie udostępnić tylko do 70% akcji lub udziałów spółek, ponieważ w myśl obowiązujących przepisów 15% przeznaczają na bezpłatne akcje dla uprawnionych pracowników⁵, 10% na system ubezpieczeń społecznych oraz 5% na rezerwę reprivatyzacyjną.

⁴ Należy w tym miejscu wyraźnie dodać, iż mówienie o cechach polskiego modelu prywatyzacji jest dość istotnym nadużyciem. Podobne cechy występują także w modelach prywatyzacji w innych krajach postsocjalistycznych.

⁵ Na podstawie obowiązującej ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, obowiązującej do 1997 r., 20% akcji/udziałów udostępniono uprawnionym pracownikom po preferencyjnych cenach.

Tabela 1. Sposoby objęcia akcji lub udziałów w drugim etapie po komercjalizacji według liczby jsSP w latach 1990-2010 (wielkości skumulowane)

Lata	Pp skomercjalizowane	Udostępnienie pierwszy pakiet a/u ogółem	w tym:					
			prywatyzacja pośrednia	wniesienie akcji do NFI	udostępnienie w ramach BPU	objęcie a/u w podwyższonym kapit. zakł.	nieodpłatnie zbycie a/u na rzecz JST	w innym trybie
1990/1	260	28	28	-	-	-	-	-
1992	480	51	51	-	-	-	-	-
1993	595	98	98	-	-	-	-	-
1994	816	134	134	-	-	-	-	-
1995	1062	220	160	-	60	-	-	-
1996	1193	787	184	512	91	-	-	-
1997	1254	845	228	512	105	-	-	-
1998	1372	886	244	512	122	-	-	8
1999	1469	912	262	512	123	-	-	15
2000	1506	938	283	512	127	-	-	16
2001	1515	970	315	512	127	-	-	16
2002	1527	992	336	512	127	-	-	17
2003	1539	998	342	512	127	-	-	17
2004	1562	1009	352	512	127	1	-	17
2005	1578	1020	358	512	127	6	-	17
2006	1587	1026	364	512	127	6	-	17
2007	1619	1051	384	512	127	7	4	17
2008	1697	1061	387	512	127	7	10	18
2009	1733	1081	399	512	127	9	16	18
2010	1743	1178	455	512	127	9	47	28

Objaśnienia: pp – przedsiębiorstwo państwowe, a/u – akcje/udziały, JTS – jednostki samorządu terytorialnego.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Ministerstwa Skarbu Państwa.

Prywatyzacja pośrednia zgodnie z ustawą o komercjalizacji i prywatyzacji, polega na zbywaniu należących do Skarbu Państwa akcji/udziałów w spółkach w trybie publicznym lub niepublicznym za zgodą Rady Ministrów. Technicznie zbywanie akcji lub udziałów w trybie publicznym odbywa się za pomocą oferty ogłoszonej publicznie, przetargu publicznego, negocjacji podjętych na podstawie publicznego zaproszenia, przyjęcia oferty w odpowiedzi na ogłoszone wezwanie, aukcji ogłoszonej publicznie oraz sprzedaży akcji na rynku regulowanym. W trybie niepublicznym, na który musi wyrazić zgodę Rada Ministrów, zbycie akcji może nastąpić poprzez wniesienie akcji Skarbu Państwa do innej jednoosobowej spółki w zamian za objęcie akcji w podwyższonym kapitale zakładowym tej spółki⁶. Obrazowo sposoby zbycia akcji lub udziałów przy metodzie pośredniej przedstawiono w tabeli 2.

⁶ Akcje należące do Skarbu Państwa mogą być też zbywane zgodnie z zapisami znolizowanej Ustawy z dnia 28 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji oraz Ustawy o zasadach nabywania od Skarbu Państwa akcji w procesie konsolidacji spółek sektora elektroenerge-

Tabela 2. Sposoby objęcia akcji lub udziałów przy prywatyzacji pośredniej według sposobów udostępniania akcji lub udziałów w latach 1990-2010

Lata	Łączna liczba transakcji (skumulowana)	Łączna liczba transakcji w poszcz. latach	Oferta publiczna	Przetarg publiczny	Zaproszenie do rokowań	Tryb niepubliczny
1990-1991	28	28	10	-	18	-
1992	50	22	1	-	21	-
1993	98	48	3	-	45	-
1994	134	36	6	-	30	-
1995	160	26	4	-	22	-
1996	184	24	1	3	20	-
1997	228	44	7	22	15	-
1998	244	16	5	7	4	-
1999	262	18	-	10	8	-
2000	283	21	1	6	14	-
2001	315	32	-	11	21	-
2002	336	21	-	4	17	-
2003	342	6	-	-	6	-
2004	352	10	2	1	7	-
2005	358	6	1	-	5	-
2006	364	6	-	-	3	3
2007	384	20	-	1	3	16
2008	387	3	1	-	2	-
2009	399	12	-	11	-	1
2010	455	56	32	19	3	2
Razem	455	455	74	95	264	22

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Skarbu Państwa.

Dane z tabeli 2 wskazują, że w pierwszych czterech latach prywatyzacji pośredniej liczba transakcji systematycznie rosła i osiągnęła maksymalną wysokość (48) w roku 2003. Następne lata to stopniowy spadek transakcji, aż do roku 1997, w którym to nastąpił kolejny szczyt, z tym że liczba transakcji była niższa i wynosiła 44. W sumie w drugim czteroletciu w latach 1994-1997 liczba transakcji wynosiła 130 i była zdecydowanie większa niż w pierwszym czteroletciu, w którym było ich 98. Ten okres cechował się największą liczbą transakcji w porównaniu z następnymi okresami czteroletnimi. Następny szczyt wystąpił w 2001 r. z ogólną liczbą 87 transakcji, a więc również było to mniej niż w pierwszym czteroletciu. Do 2001 r. liczba transakcji cechowała się istotnymi zmianami co cztery lata, natomiast po roku 2001

tycznego, bez obowiązku występowania o zgodę Rady Ministrów, jeżeli nabywca i cena są wskazane w umowie prywatyzacyjnej, a zbycie akcji dotyczy akcji spółek, w których Skarb Państwa ma mniej niż 50% kapitału zakładowego, lub zbycie dotyczy spółek, w których Skarb Państwa ma nie więcej niż 25% kapitału zakładowego.

znaczący rok brzegowy to dopiero 2007, w którym liczba transakcji wynosiła 20. Tak więc w okresie sześcioletnim, czyli w latach 2002-2007, suma transakcji wynosiła 69 i była najniższa w porównaniu z trzema czteroletnimi podokresami. Znaczne przyspieszenie zaobserwowano w ostatnim roku badanego okresu, w którym liczba transakcji wynosi 56.

Z tych badań wynika, że wraz ze wzrostem liczby skomercjalizowanych przedsiębiorstw państwowych spadała liczba transakcji udostępniania akcji lub udziałów. Badania te potwierdzają wysuniętą tezę o relatywnie niskim tempie prywatyzacji w drugim etapie komercjalizacji. Można przyjąć co prawda, że Skarb Państwa bardzo powoli pozbywa się swoich spółek, ale przez to prywatyzacja jest jakościowo lepsza. Powolna sprzedaż to wyższa cena. Może to jednak również dowodzić, że jednoosobowe spółki Skarbu Państwa po komercjalizacji nie przeprowadzają w należyłym tempie restrukturyzacji finansowej, organizacyjnej, technicznej czy personalnej, a więc wzrost wartości konkurencyjnej spółki nie jest krótkookresowym celem spółek. Brak zainteresowania kapitału prywatnego – krajowego czy zagranicznego – może wynikać z przyjętych strategii prywatyzacyjnych przez kolejne ekipy polityczne rządzące krajem.

Problem ten ilustrują dane z tabeli 3, które potwierdzają tezę o słabnącym zainteresowaniu inwestorów zakupem akcji jednoosobowych spółek Skarbu Państwa. Od początku okresu prywatyzacji metodą pośrednią tylko w 343 spółkach akcje/udziały nabyli inwestorzy strategiczni. Największą grupę stanowili inwestorzy krajowi, którzy nabyli akcje/udziały w 208 spółkach. Inwestorzy zagraniczni objęli akcje/udziały w 113 spółkach, a miesznani inwestorzy w 22.

Oceniając zainteresowanie inwestorów w poszczególnych latach, można stwierdzić, że wśród inwestorów zagranicznych w pierwszych latach prywatyzacji było ono największe, następnie stopniowo słabło aż do roku 2000. W tym roku zainteresowanie nabyciem akcji, w porównaniu z latami najbliższymi, było znaczące i kształtowało się na trzecim, czwartym miejscu w całym badanym okresie. Ostatnie lata to niewielkie zainteresowanie inwestorów zagranicznych. Wśród inwestorów krajowych zainteresowanie w poszczególnych latach transformacji gospodarczej było średnio wyższe niż inwestorów zagranicznych. Największe przypada na lata 1993-2002, czyli dziesięcioletni okres dużego zainteresowania, w innych latach zainteresowanie to było niewielkie.

W dobie powszechnej globalizacji można by przyjąć, że nie ma to istotnego znaczenia, który kapitał ma przewagę. Wszyscy są zgodni, że kapitał krajowy powinien mieć niewielkie znaczenie wszędzie tam, gdzie istnieje możliwość zastąpienia go innym; jedynie w tak zwanych strategicznych obszarach jego znaczenie powinno być podstawowe, np. w energetyce, bankowości. W kołach zbliżonych do państwa „socjalnego”, uważa się, że państwo powinno mieć znaczący udział w zarządzaniu tzw. sektorami komunalnymi i infrastrukturalnymi. Natomiast zwolennicy polskiego kapitału prywatnego na pierwszy plan wysuwają sposób realizacji nadwyżki doda-

Tabela 3. Sposoby objęcia akcji lub udziałów przy prywatyzacji pośredniej według trybów ich udostępniania w latach 1990-2009

Lata	Inwestor strategiczny	Inwestor krajowy	Inwestor zagraniczny	Inwestor mieszany
1990-1991	19	10	8	1
1992	22	7	13	2
1993	45	17	25	3
1994	32	18	10	4
1995	25	13	9	3
1996	23	16	6	1
1997	37	25	9	3
1998	11	7	3	1
1999	19	16	1	2
2000	23	12	10	1
2001	32	24	7	1
2002	21	15	6	-
2003	6	3	3	-
2004	8	5	3	-
2005	5	5	-	-
2006	3	3	-	-
2007	4	4	-	-
2008	5	5	-	-
2009	3	3	-	-
Razem	343	208	113	22

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Skarbu Państwa.

nej, to znaczy twierdzą, że powinna być ona wykazywana i wykorzystywana głównie w Polsce. Kapitał zagraniczny transferuje zyski za granicę, a i do ustalania wielkości kosztów można mieć dużo uwag. Powiększanie się grona gospodarczych potentatów z prywatnym rodzimym kapitałem jest więc uznawane za bardzo pozytywną tendencję. Oznacza to, że rozwój gospodarczy naszego kraju w coraz większym stopniu opiera się na zwiększonej przedsiębiorczości Polaków, a nie na imporcie inwestycji zagranicznych. Można to również wytłumaczyć zmianą zachowań przedsiębiorstw po prywatyzacji.

Podsumowując tę metodę prywatyzacji, można zauważyć, że pod koniec badanego okresu jej znaczenie rośnie i można z całą stanowczością stwierdzić, że trzecia dekada prywatyzacji to królowanie metody pośredniej. Liczba przedsiębiorstw państwowych przeznaczonych do prywatyzacji z zastosowaniem innych metod wyraźnie się zmniejszyła, natomiast w spółkach skomercjalizowanych pozostał duży udział Skarbu Państwa. Należy też wyraźnie podkreślić, że znaczenie komercjalizacji i prywatyzacji pośredniej jest znacznie większe, niż wynika to z analizy ilościowej, czyli z liczby przedsiębiorstw sprywatyzowanych tą metodą. Mamy tu na myśli zasilenie dochodów budżetowych czy zainteresowanie inwestycji zagranicznych.

4. Analiza obejmowania akcji lub udziałów przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią

Istotą prywatyzacji bezpośredniej jest likwidacja przedsiębiorstwa państwowego, a wraz z wykorzystaniem jego składników majątkowych rozpoczyna funkcjonowanie nowy podmiot gospodarczy, który powstał wcześniej, niezależnie od likwidowanego przedsiębiorstwa. Powstające nowe podmioty gospodarcze o całkowitym lub przeważającym udziale kapitału prywatnego, mając dostęp do składników majątkowych likwidowanych przedsiębiorstw państwowych, szybko zmieniają strukturę własnościową gospodarki narodowej. Przy prywatyzacji bezpośredniej organ założycielski rozporządza wszystkimi składnikami materialnymi i niematerialnymi przedsiębiorstwa państwowego poprzez sprzedaż, wniesienie do spółki lub oddanie do odpłatnego korzystania. Celem tych procedur jest zmiana formy własności i statusu prawnego przedsiębiorstwa. Nabywca lub przejmujący przedsiębiorstwo staje się

Tabela 4. Sposoby objęcia akcji lub udziałów przy prywatyzacji bezpośredniej według trybów ich udostępniania w latach 1990-2010

Lata	Liczba pp* (skum.)	Sprzedaż		Oddanie do odpłatnego korzystania		Wniesienie do spółki		Sposoby łączone	
		liczba (skum.)	liczba	liczba (skum.)	liczba	liczba (skum.)	liczba	liczba (skum.)	liczba
1990-1991	415	47	47	334	334	13	13	37	37
1992	696	90	43	546	212	19	6	57	20
1993	892	144	54	663	117	38	19	63	6
1994	1023	185	41	745	82	43	5	65	2
1995	1174	226	41	833	88	65	22	67	2
1996	1371	294	68	930	97	96	31	67	-
1997	1564	347	53	1019	89	124	28	67	-
1998	1699	364	17	1119	100	149	25	67	-
1999	1848	398	34	1215	96	167	18	67	-
2000	2012	437	39	1300	85	191	24	67	-
2001	2084	474	37	1339	39	212	21	67	-
2002	2128	491	17	1348	9	222	10	67	-
2003	2164	508	17	1357	9	232	10	67	-
2004	2216	528	20	1379	22	242	10	67	-
2005	2253	551	23	1388	9	247	5	67	-
2006	2263	557	6	1391	3	248	1	67	-
2007	2283	569	12	1397	6	250	2	67	-
2008	2297	578	9	1400	3	252	2	67	-
2009	2304	582	4	1403	3	252	-	67	-
2010	2304	582	4	1403	3	252	-	67	-

pp* – przedsiębiorstwa państwowe.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Skarbu Państwa.

następcą prawnym przedsiębiorstwa państwowego poddanego prywatyzacji bezpośredniej, o ile przepisy ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji nie stanowią inaczej.

Od początku procesu prywatyzacji do końca 2009 r. prywatyzacją bezpośrednią objęto 2304 przedsiębiorstwa państwowe, w tym 582 przedsiębiorstwa były prywatyzowane poprzez sprzedaż, 252 – poprzez wniesienie przedsiębiorstwa do spółki, 1403 zostały oddane do odpłatnego korzystania, a wobec 67 przedsiębiorstw zastosowano mieszane formy prywatyzacji bezpośredniej. Sposoby rozdysponowania mienia przedsiębiorstw państwowych z zastosowaniem metody prywatyzacji bezpośredniej przedstawia tabela 4.

Z zestawienia danych liczbowych w tabeli 4, ilustrujących poszczególne tryby objęcia akcji lub udziałów przy zastosowaniu metody prywatyzacji bezpośredniej, wynika, że najpopularniejszą formą prywatyzacji było oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania. Od roku 2002 obserwuje się jednak spadek liczby przedsiębiorstw objętych prywatyzacją w tym trybie przy jednoczesnym wzroście liczby przedsiębiorstw, które uzyskały w tym samym roku zgodę na prywatyzację bezpośrednią poprzez sprzedaż. Najmniejszą popularnością cieszyła się technika objęcia akcji przez „wniesienie do spółki”, oprócz techniki łączonej, która wystąpiła tylko w pierwszych latach prywatyzacji. Wróćmy do najpopularniejszego trybu – oddania do odpłatnego korzystania mienia przedsiębiorstwa. Nie był on dobrze postrzegany przez ekonomistów zaliczanych do grupy o twardych poglądach dotyczących reguł prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Ten tryb przejścia przedsiębiorstwa przez spółkę powstałą z pracowników uważano za nieefektywny z punktu widzenia przychodów z prywatyzacji do budżetu państwa. Koncepcja akcjonariatu pracowniczego w pewnym sensie ogranicza działalność związków zawodowych i zdecydowanie zmniejsza możliwość strajków. Ale z drugiej strony pracownik w danym przedsiębiorstwie poprzez założoną spółkę przejmuje majątek przedsiębiorstwa; prawie bez żadnego własnego wkładu finansowego⁷ staje się współwłaścicielem, czyli mamy następującą sytuację: stan wyjściowy – pracownik przedsiębiorstwa państwowego, stan końcowy – współwłaściciel. Ta najbardziej upowszechniona technika prywatyzacji została określona jako technika leasingowa⁸, gdyż po wywiązaniu się z warunków umowy między spółką a organem założycielskim mienie przechodzi na własność spółki. Technika ta była zwykle stosowana wobec przedsię-

⁷ Oczywiście, zakładając spółkę w celu przejścia przedsiębiorstwa, należało zgromadzić środki odpowiadające minimum 20% sumy funduszy przejmowanego przedsiębiorstwa. W większości wypadków w pierwszych latach prywatyzacji kwota ta pochodziła z tzw. funduszu prywatyzacyjnego gromadzonego z zysku przedsiębiorstwa państwowego. Późniejsza ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji wprowadziła zastrzeżenie, że w celu zapewnienia dopływu kapitału przynajmniej 20% udziałów w powstałej spółce muszą objąć osoby niezatrudnione w prywatyzowanym przedsiębiorstwie państwowym, czyli inwestor zewnętrzny.

⁸ Zainteresowanie leasingiem i akces dużych przedsiębiorstw do tej techniki prywatyzacyjnej spowodowały konieczność ustalenia arbitralnej granicy wielkości zatrudnienia, wyceny majątku czy wysokości obrotów, która automatycznie wykluczałaby możliwość ubiegania się o ten typ przekształcenia dla firm.

biorstw w dobrej kondycji ekonomicznej, niewymagających w początkowym okresie dużych nakładów inwestycyjnych.

Dane z tabeli 4 wskazują, że do końca 2010 r. oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania zastosowano w 1403 wypadkach, to jest w 60,9% w stosunku do wszystkich przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią. Poprzez sprzedaż sprywatyzowano 582 przedsiębiorstwa państwowe, to jest 25,3% w stosunku do wszystkich przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią. Poprzez wniesienie do spółki sprywatyzowano 252 przedsiębiorstwa państwowe, to jest 11% w porównaniu z ogólną liczbą przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią. Wysoka popularność tej metody prywatyzacji miała różny poziom w poszczególnych sekcjach gospodarki krajowej (tabela 5).

Tabela 5. Przedsiębiorstwa państwowe prywatyzowane bezpośrednio według sekcji PKD i według trybów na koniec 2010 r.

Sekcje PKD	Prywatyzacja bezpośrednia		Sprzedaż		Oddanie do odpłatnego korzystania		Wniesienie do spółki	
	liczba pp*	struktura (%)	liczba pp	struktura (%)	liczba pp	struktura (%)	liczba pp	struktura (%)
Górnictwo	33	1,5	5	0,9	22	1,6	6	2,4
Przetwórstwo przemysłowe	839	37,5	250	42,9	438	31,2	151	59,9
Budownictwo	495	22,2	97	16,7	370	26,4	28	11,1
Handel hurtowy i detaliczny	379	16,9	107	18,3	250	17,8	22	8,7
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	182	8,1	51	8,8	95	6,8	36	14,3
Obsługa nieruchomości, wynajem, informatyka ...	258	11,5	60	10,3	192	13,7	6	2,4
Pozostałe sekcje	51	2,3	12	2,1	36	2,5	3	1,2
Razem	2237	100,0	5802	100,0	1403	100,0	252	100,0

* pp – przedsiębiorstwa państwowe.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Skarbu Państwa.

Przedsiębiorstwa państwowe sprywatyzowane metodą bezpośrednią do końca 2010 r. w zdecydowanej większości prowadziły działalność związaną z przetwórstwem przemysłowym – było to 837 przedsiębiorstw, co stanowiło ponad jedną trzecią udziału w porównaniu z ogółem przedsiębiorstw. Na drugim miejscu była sekcja „budownictwo” – udział przedsiębiorstw tej grupy wynosił 22,2% w stosunku do wszystkich sekcji. Tak więc te dwie sekcje gospodarki krajowej stanowiły prawie 60% wszystkich przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią. Jest to istotny przyczynek do szybkiego tempa rozwoju przemysłu i budownictwa mieszkaniowego.

Na trzecim miejscu była sekcja „handel hurtowy i detaliczny”. Zatem trzy największe grupy to przedsiębiorstwa z sekcji związanych z produkcją i usługami. W usługach wysokie miejsce zajmuje również „obsługa nieruchomości, wynajem,

informatyka”, szczególnie jeśli chodzi o dwa tryby prywatyzacji bezpośredniej, mianowicie: sprzedaży oraz oddania mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania.

Bardzo zbliżoną strukturę do poszczególnych sekcji prywatyzacji bezpośredniej ma tryb oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania. W tym trybie kolejność poszczególnych sekcji PKD była taka sama jak kolejność ogółem. W każdym trybie wśród prywatyzowanych przedsiębiorstw najczęściej należało do sekcji „przetwórstwo przemysłowe” – w trybie wniesienie przedsiębiorstwa do spółki ich udział był największy i wynosił 59,9%. Przedsiębiorstwa z pozostałych sekcji PKD prywatyzowane w tym trybie miały niewielki udział. Tylko w tym trybie na drugim miejscu, z udziałem 14,3%, uplasowały się przedsiębiorstwa z sekcji „transport, gospodarka magazynowa i łączność”. Sekcja ta w trybie wniesienie mienia przedsiębiorstwa do spółki w porównaniu z innymi trybami miała największy udział, choć biorąc pod uwagę liczbę sprywatyzowanych przedsiębiorstw, była dopiero na trzecim miejscu.

Ciężar rozwoju każdej gospodarki, a szczególnie gospodarki polskiej, spoczywa na kilku ważnych sekcjach (gałęziach) gospodarczych. Jeśli są one w „dobrej formie”, to również dobrze się mają inne sekcje, tzw. usługowe. „Przetwórstwo przemysłowe” i „budownictwo” na pewno są tymi sekcjami, od których zależy rozwój i dobra forma całej gospodarki. Początkowe lata transformacji gospodarczej cechowały się przeprowadzonymi transakcjami prywatyzacyjnymi właśnie głównie w tych sekcjach, tzw. wiodących. Był to okres, zwłaszcza dla inwestorów branżowych, charakteryzujący się szybkim przejmowaniem i rozwojem przedsiębiorstwa, a tym samym rozwojem tych sekcji.

Metoda bezpośrednia do roku 2005 była najbardziej popularną metodą prywatyzacji w całym okresie przekształceń własnościowych w Polsce. Dopiero w ostatnich latach badanego okresu straciła pierwszeństwo na rzecz metody pośredniej. Jest to w pewnym stopniu logiczne, ponieważ kończy się liczba przedsiębiorstw państwowych, których sprywatyzowanie mogło się odbyć, zgodnie z regułami prawnymi, z zastosowaniem metody bezpośredniej. Na dzień 31 grudnia 2010 r. pozostało do prywatyzacji 121 przedsiębiorstw państwowych⁹, i to przede wszystkim dużych lub o znaczeniu strategicznym.

Jak już wykazano, najczęściej stosowanym trybem była likwidacja przedsiębiorstwa państwowego w celu oddania jego mienia do odpłatnego korzystania spółce pracowniczej. Proces ten, również w innych trybach, był inicjowany oddolnie i miał duże poparcie pracowników, gdyż łagodził konflikty związane z restrukturyzacją przedsiębiorstw. Spółki pracownicze traktowane były jako najbezpieczniejsza metoda prywatyzacji, głównie dlatego, że zabezpieczały pracowników przed zwalnian-

---

⁹ Jeśli przyjmiemy, że na rozpoczęciu procesu przekształceń własnościowych było zarejestrowanych 8453 przedsiębiorstw, a na koniec 2009 r. sprywatyzowano 5960, to do prywatyzacji powinno pozostać jeszcze 2493 przedsiębiorstw. Jednak, jak już wcześniej wspomniano, przedsiębiorstwa, w tym okresie stosowały różne strategie rozwoju, jak np. fuzje i przejęcia, przez to liczba samodzielnych przedsiębiorstw do prywatyzacji jest już niewielka (121).

niem, gdyż właściciel nie będzie przecież zwalniał siebie. Poprzez rozwój takiej spółki można podnieść kwalifikacje pracowników, zwiększając zatrudnienie i stosując elastyczne podejście do nowo zatrudnionych.

Największym problemem spółek pracowniczych był kapitał inwestycyjny, a szczególnie jego brak. Poprzez przejście pracownicze nie następował napływ kapitału, a obciążenia leasingowe jeszcze pogarszały sytuację inwestycyjną. Dlatego w początkowym okresie przekształceń własnościowych powszechną cechą tych spółek była niska skłonność do inwestowania i powiązana z nią bardzo szybko postępująca dekapitalizacja majątku produkcyjnego.

Przy zastosowaniu trybu sprzedaży likwidowanego przedsiębiorstwa w celu prywatyzacji dużą niewiadomą był inwestor, który kupił, a szczególnie jego zamiary w stosunku do pracowników. W tym trybie najczęściej przejmowano przedsiębiorstwa słabe, dla których nie było perspektywy przetrwania i w których groziła utrata miejsc pracy. Należy dodać, że z doświadczeń prywatyzacyjnych trybu sprzedaży przedsiębiorstwa wynika małe zainteresowanie oferentów kupnem takich przedsiębiorstw. Najczęściej oferentami byli przedsiębiorcy prywatni i inwestorzy instytucjonalni. Prywatni inwestorzy zwykle pochodzili spoza branży i mieli powiązania z kapitałem zagranicznym. Inwestorów zagranicznych interesował głównie ten segment rynku, na którym działało sprywatyzowane przedsiębiorstwo. Cechowała ich duża aktywność w zakresie restrukturyzacyjnym w postaci przede wszystkim zaangażowania kapitału w unowocześnienie technologiczne produkcji.

Z badań przeprowadzanych przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wynika, że najlepiej swoją rolę właścicielską spełniali inwestorzy instytucjonalni. Ze względu na znajomość branży mieli zdolność szybkiego przestawienia kupionego przedsiębiorstwa na tory gospodarki rynkowej i nadania mu impulsów rozwojowych.

Jak już wykazano, najmniejszą popularnością cieszył się tryb wniesienia przedsiębiorstwa do spółki. W pierwszych latach prywatyzacji, zainteresowanie tym trybem było bardzo znikome, dopiero w latach 1996-2001 stało się nieco większe, ale znacznie odbiegało poziomem zainteresowania od poprzednio omówionych dwóch trybów prywatyzacji bezpośredniej. Z badań wynika, że ten tryb stosowano przeważnie w odniesieniu do przedsiębiorstw większych i z niewielką nadzieją na przetrwanie. Wniesienie do spółki polegało na tym, że Skarb Państwa obejmował akcje, które w razie sprzedaży zasilały nie kapitał spółki, lecz dochody budżetu. Zaletą tego trybu było to, że spółka zyskiwała na wiarygodności i dzięki kredytom wzmacniała się kapitałowo. Tak, więc w większości wypadków ten tryb objęcia akcji doprowadzał do zwiększenia efektywności działania i był silnym źródłem rozwojowym.

5. Zakończenie

Z przeprowadzonych badań wynika, że wielość metod prywatyzacji spowodowała jednoczesne uruchomienie różnorodnych form i trybów zbywania udziałów i akcji. Badania wykazały, że niezależnie od form i trybów jednakowych dla wszystkich me-

tod prywatyzacji, stosowane były sposoby specyficzne dla danej metody. Sprzedaże akcji i udziałów według określonych zasad występowały we wszystkich metodach prywatyzacji. Przy metodzie prywatyzacji pośredniej największym powodzeniem cieszył się tryb „zaproszenie do rokowań” przy znacznym udziale inwestora zagranicznego. Przy metodzie prywatyzacji bezpośredniej zdecydowanie królował tryb „oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania”. W tym trybie sprywatyzowano 60,9% wszystkich przedsiębiorstw prywatyzowanych metodą bezpośrednią. Tryb ten w literaturze przedmiotu nie ma dobrych ocen. Zacytuję tylko jedno stwierdzenie, że są to spółki „bolszewickie” [Krawczyk 1990]. Poprzez sprzedaż sprywatyzowano 582 przedsiębiorstwa państwowe, to jest 25,3% wszystkich przedsiębiorstw.

Literatura

- Bałtowski M., *Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Przebieg i ocena*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Bałtowski M., Miszewski M., *Transformacja gospodarcza w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Błaszczuk B., *Bilans prywatyzacji w Polsce na dziesięciolecie transformacji*, [w:] B. Błaszczuk (red.), *Uwarunkowania wzrostu sektora prywatnego w Polsce*, Raporty CASE, nr 30, Warszawa 1999.
- Kamela-Sowińska A., *Polskiej transformacji ciąg dalszy*, [w:] D. Zarzecki (red.), *Czas na pieniądź. Zarządzanie finansami*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005.
- Krawczyk R., *Wielka przemiana. Upadek i odrodzenie polskiej gospodarki*, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 1990.
- Sobolewski H., *Determinanty i procedury przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych. Dwie dekady prywatyzacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011.
- Surdykowska S.T., *Prywatyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Wojtyna A., *Transformacja własnościowa w krajach tworzących gospodarkę rynkową*, [w:] A. Noga (red.), *Przekształcenia własnościowe w Polsce (1990-1997). Dostosowanie do struktur własnościowych Unii Europejskiej*, Ministerstwo Skarbu Państwa, Warszawa 1999.

SELECTED STRUCTURAL ASPECTS OF OWNERSHIP ALLOCATION IN COMPANIES UNDERGOING PRIVATISATION

Summary: As a result of economic transformation, companies have witnessed an extremely dynamic development of ownership relations. As we know, the essence of privatisation is selling shares in the companies being privatised. A typical feature of the Polish model of privatisation is the multitude of its methods. Among these methods, various forms and modes of selling shares have been used at the same time. The research results suggest that in the case of the indirect privatisation method, the most popular mode was “an invitation to negotiations”, with a significant participation of a foreign investor. In the case of the direct privatisation method, the mode that clearly predominated was “leasing the company”.

Keywords: economic transformation, privatisation, ownership relations in companies, privatisation methods, forms and modes of selling shares, domestic investor, foreign investor.